

Andrej Mertelj

MERKLNOVA DOMAČIJA

Na eni izmed najbolj razglednih točk v Zgornjesavski dolini je prav Merklanova domačija, od koder se vidi proti vzhodu pobočje Stola in po dolini in okoliških gorah proti zahodu vse do gradu Bela Peč in Višarij v Italiji. Mogočni hiši z gospodarskimi poslopji Merklнове in sosednje Jureževe domačije sta najvišje ležeči kmetiji na Gorenjskem in sta dobro vidni iz doline; tako jih bomo opazili iz Kranjske Gore ali Loga. Zato ni naključje, da je imela po ustnem izročilu Merklnova hiša kot postojanka pomembno vlogo v času turških upadov v 15. in 16. stoletju.

Staro ustno izročilo pravi, da so se Mertli priselili v Srednji Vrh iz Koroške, natančneje iz Bistrice na Zilji. Domačija Pri Merklnu je imela pomembno vlogo v času turških upadov po dolini na Koroško. V ljudskem izročilu se je ohranil tudi spomin, da so pri hiši 'merkali' (pazili), kdaj so Turki prihajali v deželo in takrat zakurili kres ter s tem opozorili na nevarnost graščake na belopeškem gradu in kmete. Kres so verjetno kurili *Na Travnku* nad hišo. Nekateri s tem povezujejo tudi priimek Mertl.

Domačija obsega zidano nadstropno hišo in gospodarsko poslopje ter hlev za govedo, prašiče in drobnico. Merklнове senožeti so na Travniku, kjer stoji hlev za živino in seno. Domačija ima svojo Merklново planino, ki leži tik pod Vošco.

Poznana zgodovina domačije seže nazaj v čas prve

omembe srenskih kmetov v belopeškem urbarju iz leta 1498.⁵⁴ Tam je zapisan prvi gospodar Merklнове domačije s priimkom Mertl, ki plačuje činž – dajatev v znesku 64 soldov kot vsi ostali. V Oparnikovem procesu proti MoškONU pa sta leta 1609 omenjena *Thomas* in *Adam Mertl*, ki se ponovita v belopeškem urbarju iz leta 1636.⁵⁵ Ker sta navedeni dve imeni, je verjetno, da je bil v tem času grunt že razdeljen na dve domačiji. Dobrih sto let kasneje, v popisu prebivalstva iz leta 1754,⁵⁶ je na domačiji gospodar vdovec *Jacob Mirtl*, kmetuje pa njegov sin *Sebastianus* z ženo *Gerthrudis* in imata štiri otroke.

Merklnova domačija (foto: Aleksandra Ažman, fototeka Gornjesavskega muzeja Jesenice - GMJ)

⁵⁴ Mlinar, *Urbarji belopeškega gospostva*, Ljubljana, 2018, str. 81.

⁵⁵ Mlinar, *Urbarji belopeškega gospostva*, Ljubljana, 2018, str. 133, 134, 135.

⁵⁶ *Gorenjske družine v 18. stoletju*, Ljubljana, 2016, str. 305.

Rod Merklнове domačije se nadaljuje in tako je v terezijanskem katastru (1755–1773) zapisan gospodar Jakob Mörtel. V jožefinskem katastru iz leta 1787 je vpisan gospodar *Lenarth Märtl*, kjer je navedena tudi hišna številka 3. Območje, kjer domačija leži, je poimenovano *Pri Mertlnich*. Danes ima Merklnova domačija hišno številko 4.

Okno s kamnitim portalom na Merklnovi domačiji
(foto: Aleksandra Ažman, fototeka GMJ)

V franciscejskem katastru iz leta 1827 je gospodar *Joseph Mörtl*. Zvrstilo se je nekaj rodov, ko je domačija po smrti gospodarja Janeza Mertla leta 1903 zamenjala kar nekaj gospodarjev. Janez je imel dva sinova in hči Uršulo. Uršula se je poročila z Janezom Mertlom k Jurežu, sin Alojz je ostal doma na kmetiji pri Merklnu, drugi sin Janez pa je podedoval Makovčevo kmetijo v Podkorenu. Vendar je Alojz Mertl zapustil domačijo in jo prodal Makovču iz Podkorena in Jurežu, sam pa je kupil Ziljanovo kmetijo na Strmcu na Koroški

strani. Gospodarja sta složno kmetovala vse do konca prve svetovne vojne, ko je leta 1926 postal lastnik kmetije Jurež. Ko pa je Jurež leta 1943 umrl, je kmetijo prevzel sin Andrej Mertelj, ki se je leta 1944 poročil s Korošico Ano Samonig. Imela sta tri otroke: Andreja, Marijo in Milo.

Leta 1949 je bila družina pregnana na kočevsko, od koder se je po treh letih in pol izgnanstva končno vrnila vsa družina. Po vrnitvi zaplenjenega premoženja in razveljavitvi sodbe, je kmetija ponovno normalno zaživela.

Leta 2006 je v visoki starosti 93 let umrl stari gospodar Andrej in kmetija je prešla v roke sina Andreja, ki je uspešno kmetoval naprej. Ob redni zaposlitvi je vzorno obnovil hišo in gospodarska poslopja. Leta 1975 se je poročil s Terezijo Jalševc, ki je leta 2012 umrla. Imela sta sina Mitja, ki se je leta 2003 smrtno ponesrečil z motorjem, in hčer Alenko, ki je poročena in ima dva sinova.

Merklnov Andrej pred domačijo (foto: Marija Ogrin)

Obdržala je priimek Mertelj (Salmič – Mertelj). Gospodar Andrej je zadovoljen na kmetiji kljub težkim časom, ki jih je preživel, in z optimizmom gleda na prihodnji razvoj kmetije. Sedaj, ko je v pokoju, z drugo ženo Milko kmetujeta naprej. Na kmetiji redita krave in ovce. Kmetija je moderno opremljena s stroji. To jim omogoča, da poleg košnje strmih pobočij okoli domačije pokosijo še polja v dolini, kjer je kmetovanje sicer opuščeno. Tako je dovolj sena za zimo. Vsako pomlad v maju ali juniju po stari navadi zaženejo trop ovac pod vrhove Karavank, ki ostanejo na planini vse do pozne jeseni.

Mogočna zidana hiša je lepo obnovljena in ima še vedno ohranjeno staro kamnito klet pod zahodnim delom hiše. V pritličju ima hiša ohranjena dva vhoda, bivalno hišo, hišno in vežno kamro s črno kuhinjo in shrambo, kjer je nova kuhinja. V hiši je strop okrašen s štukaturami. V prvem nadstropju se prostori ponovijo, kjer je v »ispi« ohranjen leseni strop. Strop je lepo in dragoceno tesarsko delo in je bil verjetno narejen ob koncu 16. ali začetku 17. stoletja.⁵⁷ Prav tako so imela okna kamnite portale, v katerih je bil vklesan grb Bele Peči. S ponosom hranijo stare predmete, med njimi tudi zelo staro skrinjo z letnico 1683. V ohranjenih elementih hiše se kaže neprecenljivo bogastvo korenin Merklrove domačije, ki je živela in preživela več kot 500 let.

Gospodar Andrej bo nasledstvo predal enemu od vnukov.

Poslikano znamenje na gospodarskem poslopju Merklrove domačije prikazuje sušilnico sadja "pajštvo", kamor se je pozimi zatekel pastir Peter Mertel, da bi se pogrel, a se je zadušil. Na znamenju je napis: Peter Mertelj Srednji Vrh št. 3 roj. 2. 6. 1793 mrtev najden 16. 12. 1813 Počivaj v miru. (foto: Aleksandra Ažman, fototeka GMJ)

Kapelica na Kamnu (foto: Marija Ogrin)

⁵⁷ Cevc in Primožič, Kmečke hiše v Karavankah, Radovljica, 1991, str. 176.